

Карпишин Наталія

*К.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

ЗАОЩАДЖУВАЛЬНА ПОВЕДІНКА ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАРУБІЖНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Заощадження домогосподарств є важливим джерелом фінансових ресурсів економіки будь-якої країни. Зростання цих заощаджень сприяє підвищенню життєвого рівня населення та його соціальної захищеності, зміцненню середнього класу й посиленню його фінансової незалежності. Саме тому важливим є аналіз зарубіжного і вітчизняного досвіду ощадно-інвестиційних процесів з метою визначення основних напрямів підвищення ефективності трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиції.

Населення розвинених країн вже давно усвідомило важливість та необхідність здійснення заощаджень з метою самострахування від економічних негараздів в майбутньому. Ефективне формування заощаджень стало невід'ємною частиною фінансової культури більшості народів світу. Що ж стосується України, то потрібно зазначити, що населення важливість заощаджувальної поведінки почало усвідомлювати відносно недавно. Однак сьогодні українці починають дедалі більше розуміти важливість поступового накопичення коштів, розглядаючи заощадження як один із ефективних інструментів збереження грошей від потенційних економічних та фінансових ризиків [1, с. 172].

За результатами дослідження, яке проводилось за підтримки Erste Group, більше 3/4 населення регіону Центральної та Східної Європи вважають заощадження дуже важливими чи досить важливими у своєму житті. Так, 76% українців, 75% хорватів, 72% сербів та 70% австрійців вважають заощадження важливими і дуже важливими. Водночас, менш важливими заощадження є для чехів (66%) та словаків (67%). А найбільш ощадливими є жителі Угорщини та Румунії – 85% та 84% відповідно [2].

Регулярно відкладати певну суму грошей на заощадження має змогу населення Австрії, Німеччини, Чехії, Польщі та Словаччини. Так, переважна більшість жителів вищезазначених країн відкладають як тільки мають надлишок коштів. Однак майже половина хорватів, угорців, румунів, та українців не можуть дозволити собі постійно заощаджувати. Так, лише 30% українців систематично відкладають

певну суму грошей. Зокрема, 74% опитуваних в Україні (найвищий показник серед досліджуваних країн) відкладають лише тоді, коли мають вільні кошти [2].

В загальному представники вищезгаданих країн в середньому щомісяця відкладають від 9 до 15% свого доходу, формуючи своєрідний резервний фонд, що може як приносити додатковий дохід сім'ї, так і підвищувати якість життя загалом. При цьому лише 20–30% респондентів з країн Центральної та Східної Європи задоволені тією сумою коштів, яку можуть відкласти, в той час як даний показник складає більше половини населення в Австрії та Німеччині. Найменш задоволеними з приводу власних заощаджених коштів є українці, далі йдуть серби та угорці. Результати дослідження показують, що 41% українців, які заощаджують, вкрай незадоволені тією кількістю грошей, що можуть відкласти.

Найпоширенішим серед мотивів, що спонукає до заощаджень жителів Європи, є збереження коштів «про запас». Завдяки цим коштам є можливість покривати щоденні чи непередбачувані витрати. Щороку все актуальнішими стають тенденції до накопичення грошових коштів на гідний рівень життя у пенсійному віці та на майбутнє дітей. У багатьох країнах люди надають перевагу надійності, аніж ризику, обираючи для себе довгострокові вклади та вклади з помірним рівнем доходу. Зазвичай домогосподарства користуються простими та прозорими формами заощаджень, інвестуючи в нерухомість або вкладаючи кошти на строкові депозити.

При цьому українці (20%) та чорногорці (16%) менше за інших європейців дбають про пенсійне забезпечення. Вважається, що лідерами заощаджень для пенсії є чехи та словаки – 71% та 61% відповідно. Основними цілями заощаджень українців є покупки чи ремонт (45%), відпочинок (30%), а також покупки, на які поки що не має коштів (22%). З іншого боку населенню України притаманний ряд побоювань, які заважають українцям заощаджувати більше чи розпочати заощаджувати загалом.

В основному ці хвилювання стосуються зниження купівельної спроможності, девальвації гривні, а також високого рівня інфляції (67%). При цьому 35% опитуваних не відкладають, адже впевнені, що в будь-якому випадку не зможуть накопичити достатньо коштів на майбутнє. Так само як і угорці, румуни, серби та хорвати, українці пояснюють відсутність власних заощаджень тим, що не мають

фінансової можливості відкладати (70%), радше хочуть витратити кошти (18%). Втім, лише українці серед респондентів 12 країн Центральної та Східної Європи відмовляються від заощаджень на користь інвестицій у власний бізнес (8%) [2].

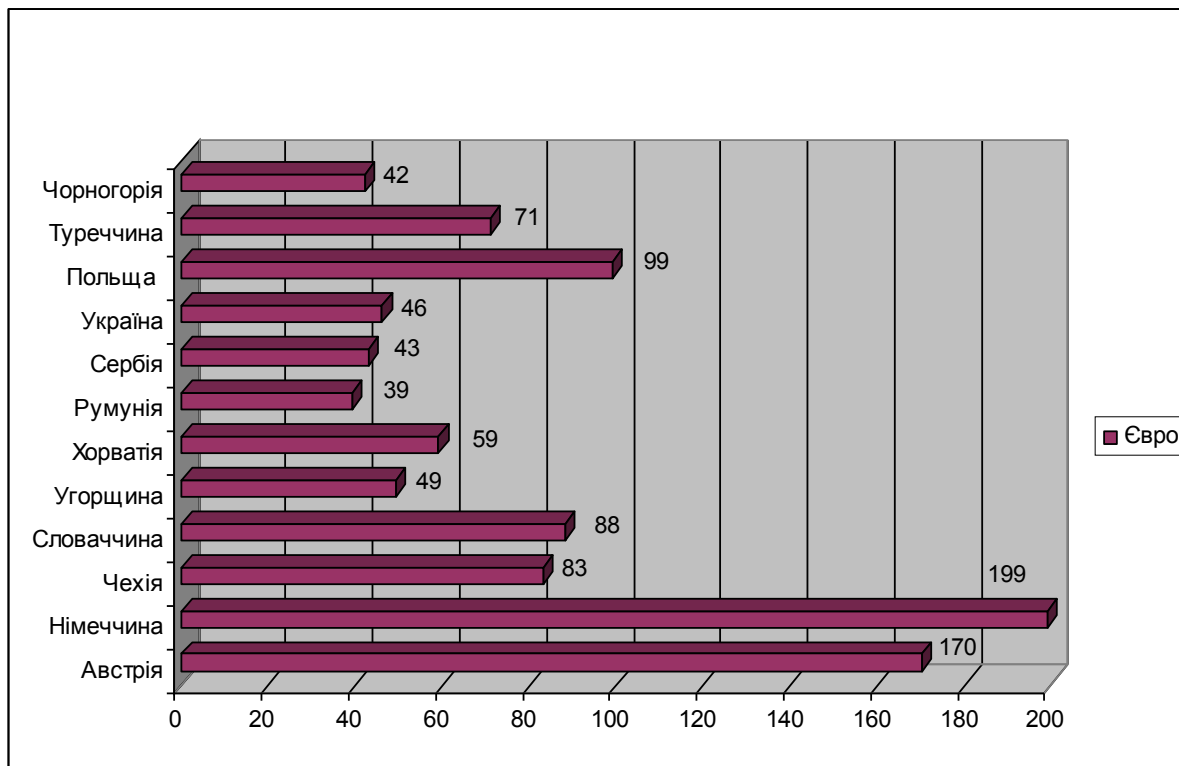

Рис. 1. Середній розмір заощаджень на одну особу в країнах Європи*

* Складено на основі даних [3].

Безумовним є той факт, що жителі країн з високим рівнем життя і стабільною позитивною динамікою доходів, мають кращі можливості для відкладання грошей і, відповідно, більший запас заощаджень. Однак лідерами по заощаджуваних коштах відносно рівня заробітної плати виявилися поляки та словаки, відкладаючи в середньому 12–15% від загальної суми доходів, що складає близько 88–90 євро на місяць. Жителі Німеччини та Австрії заощаджують близько 9% від доходу (199 євро та 170 євро відповідно) [3] (рис. 1). Найнижчий середній рівень заощаджень населення спостерігається в таких країнах, як Румунія (39 євро), Чорногорія (42 євро), Сербія (43 євро), Україна (46 євро).

З метою здійснення заощаджувального процесу населення Центральної та Східної Європи в більшості випадків обирає

банківські продукти, які посідають друге місце за популярністю після поточних банківських рахунків.

Не менш важливим є врахування тенденції останніх років, яка пов'язана із втратою європейцями довіри до більш сучасних та альтернативних способів заощадження та інвестування коштів. Зокрема, інтерес до цінних паперів був важливим фактором розвитку фондового ринку, проте після фінансової кризи 2008-2009 рр. зацікавленість до вкладення коштів в акції, облігації та інші цінні папери значно знизилась. На сьогоднішній день лише деякі домогосподарства Центральної та Східної Європи цікавляться сучасними та ризикованими можливостями інвестування. Наприклад, для таких країн світу, як США, Франція й Німеччина характерною є стійка нарощувана позиція в прирості таких заощаджень, як придбання цінних паперів, а також вкладення в пенсійні й страхові фонди [3].

За результатами Звіту, багатим країнам належить більша частина фінансових активів домогосподарств (85%), що є власністю лише 18% населення світу. Україна у цьому рейтингу посідає 47 місце серед 53 країн світу, сукупний ВВП яких складає 90% світового ВВП. Останні позиції зайняли Індонезія, Казахстан та Індія.

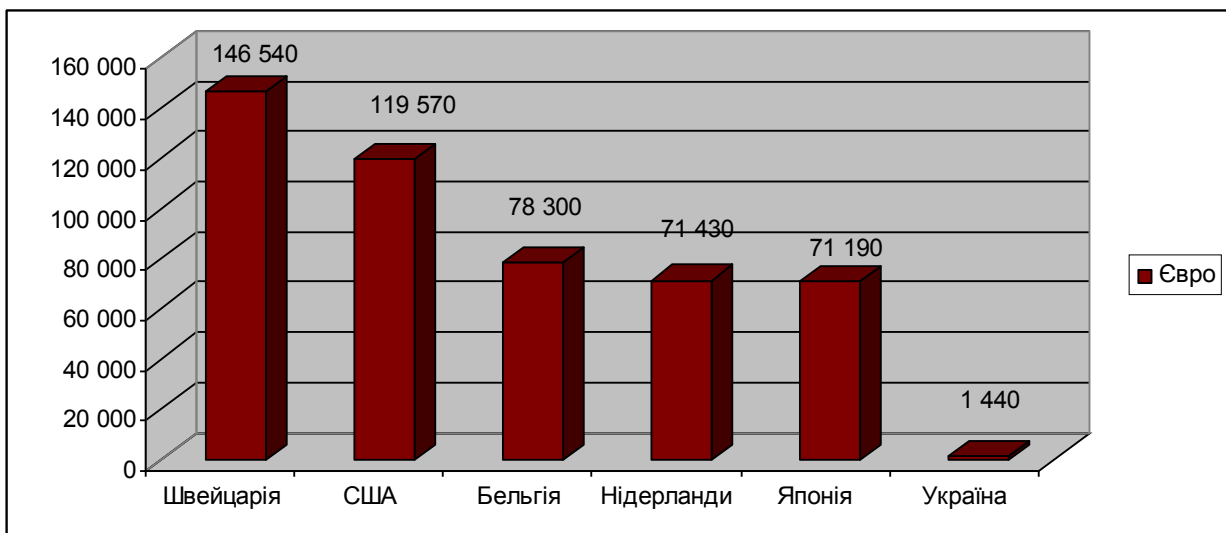

Рис. 2. Чисті фінансові активи на душу населення у різних країнах світу*

*Складено на основі даних [4].

За розрахунками німецьких експертів, на одного українця припадає 1440 євро чистих фінансових активів (за мінусом боргів), у

той час як на середньостатистичного жителя Швейцарії – близько 146540 євро, США – 119 570 євро, Бельгії – 78 300 євро (рис. 2). На четвертому та п'ятому місці знаходяться Нідерланди та Японія.

Безумовно, фінансовий стан домогосподарств безпосередньо впливає на вибір інструментів інвестування. В «бідних» країнах це більш консервативні інструменти – банківські депозити (63%), які в «багатих» країнах складають лише 28%. Окрім того, значна частка вкладів спрямовується у цінні папери, страхові та пенсійні програми (накопичувальне страхування життя). В Україні, на жаль, фінансовий ринок розвинений недостатньо, тому фінансовий сектор значною мірою презентований банківським сектором. Основна частина діючих банків у сукупних активах фінансового сектору становить майже 96%. Нестача диверсифікованого сектору небанківських фінансових установ зводить всі можливі форми заощаджень до валюти, банківських депозитів та нерухомості.

Література:

1. Кізима Т.О. Заощадження домогосподарств: світовий досвід і вітчизняні реалії / Т.О. Кізима // Інноваційна економіка. – 2013. – № 7. – С. 171–176.
2. Ставлення до заощаджень ErsteGroup: Популярність заощаджень в країнах Центральної та Східної Європи. Прес-реліз. – Київ, 29.10.2012.
3. Барометр настроїв щодо заощаджень та інвестування в країнах Центральної та Східної Європи. – Відень: GfKAustria, 14 січня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gfk.ua/public_relations/gfk_group_news/materials/005137/index.ua.
4. Звіт Allianz про рівень світового добробуту: найвище зростання активів з 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://allianz.ua>.
5. Кізима Т.О. Заощадження домогосподарств: світовий досвід і вітчизняні реалії / Т.О. Кізима // Інноваційна економіка. – 2013. – № 7. – С. 171–176.
6. Карковська В.Я. Трансформація заощаджень в інвестиції національної економіки: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д.е.н.: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / В.Я. Карковська. – Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2011. – 26 с.